

МЕТОДИКА ОЦІНКИ ЛІДЕРСТВА У МІЖНАРОДНІЙ ТОРГІВЛІ

METHODS OF LEADERSHIP ASSESSMENT IN INTERNATIONAL TRADE

У статті запропоновано методику оцінювання глобального торговельного лідерства країн як складової частини світового економічного лідерства, що базується на розрахунку інтегрального показника глобального торговельного лідерства (Індексу глобального торговельного лідерства). Під час вибору субфакторів, на основі яких здійснюється розрахунок індексу, основними критеріями виступають доступність та їх компаративність (порівнюваність) для різних країн, а також представлення індексом як кількісних, так і якісних характеристик участі країн у міжнародній торгівлі, таких як технологічність експорту, його диверсифікація та свобода торгівлі. На підставі запропонованої методики здійснено розрахунок індексу для п'ятнадцяти провідних експортерів світу за 2019 та 2010 роки, що дало змогу визначити позиції провідних економік світу у світовій торгівлі на поточний момент та здійснити ретроспективне оцінювання глобального торговельного лідерства.

Ключові слова: лідерство, міжнародна торгівля, експорт, товари, послуги, світовий ринок.

В статті предложена методика оцінювання глобального торгового лидерства стран как составляющей мирового экономического лидерства, которая базируется на расчете интегрального показателя глобального торгового лидерства (Индекса глобального торгового лидерства). При выборе субфакторов, на основе которых осуществляется расчет индекса, основными критериями выступают их доступность и компаративность (сравнимость) для разных стран, а также представление индексом как количественных, так и качественных характеристик участия стран в международной торговле, таких как технологичность экспорта, его диверсификация и свобода торговли. На основе предложенной методики осуществлен расчет индекса для пятнадцати ведущих экспортеров мира за 2019 и 2010 годы, что позволило определить позиции ведущих экономик мира в мировой торговле на текущий момент и осуществить ретроспективное оценивание глобального торгового лидерства.

Ключевые слова: лидерство, международная торговля, экспорт, товары, услуги, мировой рынок.

УДК 339.5:339.98

DOI: <https://doi.org/10.32843/bses.71-4>

Майборода Ю.О.

аспірант кафедри міжнародних економічних відносин ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Mayboroda Yuriy

Uzhhorod National University

The main objective of the paper is to find a universal, simple in calculation and comprehensive approach to measuring the state of economies in terms of their dominance at global goods and services market. The article proposes a method for assessing the global trade leadership of countries as a component of world economic leadership, based on the calculation of the complex indicator of global trade leadership (Global Trade Leadership Index). The importance of finding the approach to calculating the state of economies in global trade in goods and services is approved by the need for monitoring current changes in state of play at the global market especially with the growing role of Asian countries, and changes in positions of traditional leaders of global economy. Global trade leadership is seen as a component of global economic leadership, which characterizes the degree of economic dominance in the global market for goods and services. At the same time, special attention in assessing the positions of countries is drawn to key trends in world trade, such as the growing role of transnational corporations and high-tech exports in trade transactions. In addition, diversification of exports is considered as an indicator showing the state of the economy at the global market as it was previously revealed by foreign scholars. When choosing the subfactors based on which the index is calculated, the main criteria are their availability and comparability for different countries, as well as the index representation of both quantitative and qualitative characteristics of countries' participation in international trade. The index is based on eight indicators that characterize the performance of trade, the degree of concentration of national exports, the position of national transnational corporations, and degree of freedom of trade and is calculated using benchmarking to analyze countries' approach to world leadership in trade. Based on the proposed methodology, the index was calculated for the fifteen leading exporters of the world for 2019 and 2010, which allowed to determine the position of the world's leading economies in world trade now and to conduct a retrospective assessment of global trade leadership.

Key words: leadership, international trade, export, goods, services, world market.

Постановка проблеми. Сучасний етап розвитку світового господарства характеризується динамічними змінами у розстановці сил у сфері торгівлі. В умовах збереження ролі транснаціональних корпорацій як основних гравців у торгівлі, подальшої інтенсифікації обміну високотехнологічною продукцією та урізноманітнення підходів до регулювання торговельних потоків створюються умови для формування нових лідерів у сфері торгівлі. Зростаюча роль Китаю та юрисдикції зі сприятливими умовами для безмитної торгівлі в Азійському регіоні актуалізує необхідність пошуку комплексного підходу до оцінювання ступеня домінування країн у торгівлі товарами й послугами, що уможливить динамічний аналіз позицій діючих та потенційних лідерів у сфері міжнародного товарообміну та обміну послугами.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В центрі інтересу сучасної економічної науки,

як зарубіжної, так і вітчизняної, вже тривалий час перебуває проблема економічного лідерства країн. Питання глобального економічного лідерства, його складових частин досліджують вітчизняні науковці Т.В. Шталь, В.О. Козуб, М.М. Колісник. Автори пропонують ідентифікувати економічне лідерство на мікроекономічному рівні (ТНК) та на макроекономічному рівні (країни), при цьому виокремлюють такий чинник досягнення світового економічного лідерства, як інноваційний розвиток [1]. Торгівельне лідерство здебільшого розглядають як одну зі складових частин економічного лідерства. Так, І.В. Дзєбіх виокремлює факторне, виробниче, торговельне, фінансове, соціально-економічне, науково-технічне, торговельне та інформаційне лідерство ТНК, регіонів та країн [2]. У більшості проаналізованих досліджень сфера міжнародної торгівлі «пронизує» глобальне економічне лідерство, а окремі показники, що

характеризують участь країни у глобальній торгівлі, віднесено до різних сфер оцінювання світового економічного лідерства.

Постановка завдання. Метою дослідження є пошук методичних засад для комплексного оцінювання позицій країн у світовій торгівлі, а саме розроблення комплексного індексу глобального торговельного лідерства.

Виклад основного матеріалу дослідження. Торговельне лідерство значною мірою обумовлюється сприятливими вихідними умовами в економіці (насамперед, її масштабами) та досягається завдяки застосуванню збалансованого та науково обґрунтованого підходу до регулювання експортно-імпорتنих процесів. Методика оцінювання позицій країни у глобальній торгівлі має ґрунтуватися на певних припущеннях та водночас враховувати окремі обмеження. Водночас серед надзвичайно великої кількості показників міжнародної торгівлі необхідно вибрати ті, що характеризуватимуть позиції країн з урахуванням сучасних трендів світового товарообміну, таких як інтенсифікація торгівлі послугами та високотехнологічною продукцією, ступінь втручання держави у процеси товарообміну. Інтегральний показник глобального торговельного лідерства має ґрунтуватися на показниках, що доступні в офіційних статистичних базах для більшості країн та у максимальному часовому діапазоні; за можливості бути комплексним за характером та відносно простим для розрахунку, співставним для різних країн та зручним для моніторингу у динаміці; враховувати як кількісне домінування, так і якісну складову частину експорту (насамперед, роль послуг та високотехнологічних продуктів у експорті); включати оцінку диверсифікованості експорту як запоруки стабільності та незалежності країни від експортних доходів та водночас глибину спеціалізації країни та її проникнення на світові ринки; враховувати рівень транспарентності зовнішньоторговельної політики, рівень свободи діяльності резидентів на закордонних ринках та доступність національного ринку для іноземних контрагентів; містити оцінку внеску ТНК у місце країни на світових ринках як основи торговельного домінування.

Через те, що мета дослідження, а саме оцінювання місця країн за ступенем їх домінування у світовій торгівлі, вже виключає з поля зору обстеження більшість країн, що не претендують на таке лідерство і з високою ймовірністю ніколи не претендуватимуть на нього, дослідженням можна охопити більшість країн, що за показниками своєї участі у торгівлі наближаються до лідерів. Основною проблемою при цьому є критерій відбору країн, що обстежуються, та, безперечно, набору показників та методики їх зведення до інтегрального вигляду.

Щодо першого вважаємо, що доцільно вибрати країни з максимальним відносним внеском у світовий експорт товарів та послуг, тому для дослідження вибрано 15 країн, загальна частка яких у світовому експорті товарів і послуг за даними СОТ перевищує 60% станом на 2019 рік. Так, ними є Китай, США, Німеччина, Нідерланди, Японія, Франція, Республіка Корея, Гонконг, Італія, Великобританія, Мексика, Канада, Бельгія, РФ, Сінгапур.

До субфакторів, що враховуватимуться під час розрахунку Індексу глобального торговельного лідерства (GTLI, Global Trade Leadership Index), віднесемо вартісний обсяг експорту товарів з країни; вартісний обсяг експорту послуг з країни; частку високотехнологічного експорту у товарному експорті країни; вартість експорту на душу населення; індекс концентрації експорту (Герфіндаля-Гіршмана); коефіцієнт покриття імпорту експортом; індекс свободи торгівлі; кількість національних ТНК у рейтингу провідних ТНК світу.

Обґрунтуємо вибір зазначених показників. Вартість експорту товарів та експорту послуг є очевидним та основним вартісним показником, що застосовується для вимірювання місця країни у світовій торгівлі. Експорт товарів і послуг доцільно виокремити з огляду на важливість вимірювання експорту послуг як однієї з найбільш динамічних та прибуткових складових частин сучасної торгівлі.

Показник частки високотехнологічного експорту в експорті країни вибрано як один із індикаторів якісного вдосконалення структури національного експорту. В умовах прискореного НТП частка високих технологій у структурі експорту країни характеризує ступінь її інтеграції у світовий інноваційний процес, осучаснення товарного експорту, що впливає на вартість експорту та його конкурентоздатність. Як зазначають Т.В. Мельник та О.В. Зубко, орієнтація на збільшення частки в торговельному обігу країни інноваційних товарів є адекватною реакцією на виклики глобалізації [3, с. 192].

Важливим аспектом оцінювання торговельного лідерства є вимірювання концентрації експорту країни, для чого найчастіше застосовується Індекс Герфіндаля-Гіршмана. Індекс концентрації експорту (Індекс Герфіндаля-Гіршмана) вимірює ступінь концентрації країни чи об'єднання країн на тих чи інших товарних групах і перебуває в межах від 0 до 1. Відповідно, значення індексу, що наближується до 1, вказує на те, що експорт країни є моноконцентричним, тобто фокусується на обмеженій кількості товарних груп. Навпаки, значення, що є близькими до 0, засвідчують, що експорт чи імпорту країни більш рівномірно розподілений між товарними групами [4, с. 11].

Необхідність урахування цих показників у комплексному обстеженні підтверджується результа-

тами емпіричних досліджень, проведених міжнародними організаціями та закордонними науковцями. Зокрема, у дослідженні [5], що базується на оцінці зміни експортних доходів країн у розрізі груп за рівнем концентрації експорту, зазначається, що країни з високим індексом концентрації виявляли значні коливання експортних доходів, тоді як для країн із більш диверсифікованим експортом такі коливання не були відчутними. Зазначене підтверджує С. Самен, зазначаючи, що диверсифікація експортного портфеля забезпечує країні меншу залежність експортних доходів від цінних коливань [6], відповідно, створює умови для стійкості позицій у торгівлі. Високе значення індексу свідчить про концентрацію товарного експорту лише на кількох ринках, тоді як зниження коефіцієнта означає, що експорт є рівномірним у розрізі ринків торговельних партнерів [7].

Свобода торгівлі – необхідна умова інтеграції країни у світові процеси товарообміну, що засвідчують результати поступу провідних економік світу. Для забезпечення оцінки країн за рівнем економічної свободи у торгівлі доцільно включити до інтегрального показника Індекс торговельної свободи (Trade Freedom Score), що розраховується Світовим банком на підставі даних про середній рівень тарифного захисту та нетарифні бар'єри, що застосовуються певною економікою, а також є комплексною мірою оцінювання масштабів застосування тарифних та нетарифних бар'єрів в економіці [8].

З числа результатних показників зовнішньої торгівлі для нашого дослідження вибрано також інтенсивність експорту країни (доцільно вимірювати його вартістю експорту на душу населення) та коефіцієнт покриття імпорту експортом.

Важливим аспектом, що характеризує роль країни у світовій торгівлі, є діяльність національних ТНК з виробництва, збуту та реалізації товарів та послуг за кордоном. Серед наявних міжнародних індексів відсутній такий, що характеризував би безпосередньо роль національних ТНК у експорті та формуванні позицій на світових ринках. Серед найбільш відомих комплексних показників, що стосуються транснаціоналізації діяльності компаній, називають індекс транснаціоналізації, індекс інтерналізації, індекс ширини мережі філій ТНК, індекс географічного поширення діяльності [9, с. 16], однак вони стосуються корпоративного рівня й дають змогу оцінити ефективність окремо взятих ТНК, але не корпоративного сектору загалом. З іншого боку, через недосконалу міжнародну статистичну оцінку закордонної діяльності ТНК немає достатньої впевненості в тому, що вимірювання внеску ТНК у національний експорт буде об'єктивно відображати роль ТНК у забезпеченні лідерства. Враховуючи багатогранність впливу закордонної діяльності ТНК на національну еконо-

міку загалом та торгівлю зокрема, можемо включити до нашого комплексного обстеження позиції основних міжнародних компаній країн за індексом транснаціоналізації, розробленим ЮНКТАД (розраховується з урахуванням частки закордонних продажів ТНК, частки іноземних активів ТНК та частки іноземних працівників ТНК), або адаптувати наявний рейтинг провідних ТНК [10] до вимог нашого дослідження. Перший не розраховується на постійній основі, тому не може бути застосований для динамічного дослідження. Останній не тільки враховує частку іноземних активів національних ТНК, але й оцінює ефективність їх діяльності за субпоказниками обсягів продажів, прибутку, активів та ринкової вартості. Для цього вираховуємо кількість національних компаній у рейтингу.

У табл. 1 наведено дані вибраних країн за визначеними субфакторами станом на 2019 рік. Як видно, за вартісним обсягом експорту товарів лідером є Китай, натомість першість у експорті послуг мають США. Гонконг є лідером за часткою високотехнологічної продукції у власному експорті та індексом свободи торгівлі. Найбільш диверсифікованим експортом характеризується Італія (Індекс Герфіндаля-Гіршмана становить 0,056), найбільше значення експорту на душу населення має Сінгапур, найвищим коефіцієнт покриття імпорту експортом був у Російській Федерації. США є також беззаперечним лідером за кількістю національних ТНК у рейтингу "Global 2000".

Під час розрахунку комплексних показників у сфері міжнародних економічних відносин застосовуються різноманітні підходи, такі як метод сум (просто підсумовування субфакторів), середнє арифметичне контрольних показників, середнє геометричне субфакторів, метод відстаней. На думку багатьох авторів та дослідників, найвідомішим методом розрахунку комплексної оцінки є метод відстаней [18]. Останній передбачає нормування субфакторів відповідно до еталонного показника і приведення їх у зіставний вигляд, за якого значення представлені в діапазоні від 0 до 1. Еталонним вважається найкраще значення кожного субфактору серед представлених для оцінювання.

При цьому для розрахунку інтегрального індексу GTLI (Global Trade Leadership Index) на основі нормованих субіндексів застосуємо середнє арифметичне:

$$GTLI = \frac{E1i + X2i + E3i + E4i + E5i + E6i + E7i + E8i}{8}, \quad (1)$$

де $GTLI_i$ – інтегральний індекс глобального торговельного лідерства i -ї країни; $X1i \dots X8i$ – нормалізовані за еталонним значенням показники країни, де $X1i$ – обсяг експорту товарів i -ї країни у поточних цінах, млн. дол. США, $X2i$ – обсяг экс-

Значення субфакторів Індексу глобального торговельного лідерства за країнами, 2019 рік

Країна	Субфактори							
	вартість експорту товарів у поточних цінах, млрд. дол. США	вартість експорту послуг у поточних цінах, млрд. дол. США	частка високотехнологічного експорту, %	експорт товарів і послуг на душу населення, дол. США	Індекс концентрації експорту (Індекс Герфіндаля-Гіршмана)	коефіцієнт покриття імпорту експортом	Індекс свободи торгівлі	кількість національних ТНК у рейтингу провідних ТНК, од.
Китай	2 499,0	244,3	30,79	1 889	0,095	1,067	73,0	264
США	1 643,0	875,8	18,93	7 667	0,101	0,805	86,6	586
Німеччина	1 489,0	352,3	16,43	21 814	0,091	1,147	86,0	50
Нідерланди	708,6	202,8	23,06	44 459	0,084	1,143	86,0	26
Японія	705,6	209,4	17,02	7 285	0,142	1,043	80,0	216
Франція	570,9	294,0	26,99	12 876	0,093	0,970	81,0	59
Південна Корея	542,2	103,8	32,41	12 898	0,172	1,078	80,4	48
Гонконг	534,9	101,2	65,57	92 714	0,298	1,016	90,0	57
Італія	537,7	122,2	7,83	10 698	0,056	1,109	86,0	25
Великобританія	469,7	403,6	23,47	13 592	0,105	0,982	86,0	15
Мексика	460,7	31,5	20,42	3 880	0,138	0,993	81,4	12
Канада	446,6	105,0	16,51	14 851	0,151	0,941	86,8	61
Бельгія	446,9	121,9	12,02	39 664	0,101	1,008	86,0	8
РФ	419,8	61,9	13,0	3 342	0,315	1,363	77,8	23
Сінгапур	390,8	217,2	52,13	107 600	0,228	1,170	85,0	12

Джерело: сформовано автором за даними джерел [11–17]

порту послуг і-ї країни у поточних цінах, млн. дол. США, Х3і – частка високотехнологічної продукції у товарному експорті і-ї країни у відсотках, Х4і – експорт товарів і послуг на душу населення і-ї країни у дол. США, Х5і – індекс концентрації експорту і-ї країни (Індекс Герфіндаля-Гіршмана), Х6і – коефіцієнт покриття імпорту експортом і-ї країни, Х7і – індекс свободи торгівлі, Х8і – кількість національних ТНК у рейтингу “Global 2000” (одиниць).

Нормування показників (стимуляторів чи дестимуляторів) здійснюється залежно від їх впливу на інтегральний показник, адже зв'язок між інтегральною оцінкою та показником-стимулятором є прямим, а з показником-дестимулятором – оберненим. Для нормування використовується підхід, вжитий, зокрема, у дослідженні [19]. Для показників-стимуляторів нормування здійснюється за такою формулою:

$$X_{norm} = (\% - \% \min) / (X \max - X \min). \quad (2)$$

Для показників-дестимуляторів застосовується така формула:

$$X_{norm} = (\% \max - X) / (X \max - X \min). \quad (3)$$

де X_{norm} – значення нормалізованого показника; X , X_{max} , X_{min} – поточне, максимальне та мінімальне значення вибраного показника серед обстежуваних країн відповідно.

Таким чином, еталонним для всіх субфакторів буде найвище значення показника серед вибра-

них країн, а для Індексу Герфіндаля-Гіршмана, що є дестимулятором, – найнижче. Як наслідок, нормований показник для країни з найкращим значенням набуватиме значення одиниці, для країни з найгіршим значенням він дорівнюватиме нулю. Результати нормування та розрахунку індексу наведено у табл. 2.

Як видно з табл. 2, найкраще значення Індексу мають США, найгірше – Російська Федерація. Другу та третю позиції займають Сінгапур та Гонконг відповідно, феномен лідерства яких можна пояснити значною часткою реекспорту у їх зовнішньоторгівельній структурі. Так, за даними СОТ, у 2020 році 93,4% товарного експорту Гонконгу та 53,2% Сінгапуру формувалися за рахунок реекспорту продукції, головним чином високотехнологічної [20].

Розрахунок індексу у ретроспективі дасть змогу виявити зміни у розстановці сил у світовій торгівлі. Результати нормування субфакторів та розрахунку індексу за даними 2010 року наведено у табл. 3.

Як видно з табл. 3, з 2010 року п'ятірка лідерів світової торгівлі залишилася незмінною, однак за досліджуваний період Китай перемістився на 5 позицію, натомість Гонконг – на 4.

Висновки з проведеного дослідження. Запропонований підхід до оцінювання домінування країн у світовій торгівлі товарами й послугами враховує як прості, так і відносні результатні показники тор-

Таблиця 2

Нормалізація субфакторів Індексу глобального торговельного лідерства та IGTL провідних експортерів світу за 2019 рік

Країна	Субфактори, нормалізовані за еталонним значенням*								Значення індексу	Ранг
	X1	X2	X3	X4	X5	X6	X7	X8		
Китай	1,000	0,252	0,398	0,000	0,849	0,470	0,000	0,443	0,426	5
США	0,594	1,000	0,192	0,055	0,826	0,000	0,800	1,000	0,558	1
Німеччина	0,521	0,380	0,149	0,188	0,865	0,613	0,765	0,073	0,444	3
Нідерланди	0,151	0,203	0,264	0,403	0,892	0,606	0,765	0,031	0,414	6
Японія	0,149	0,211	0,159	0,051	0,668	0,427	0,412	0,360	0,305	11
Франція	0,085	0,311	0,332	0,104	0,857	0,296	0,471	0,088	0,318	9
Південна Корея	0,072	0,086	0,426	0,104	0,552	0,489	0,435	0,069	0,279	12
Гонконг	0,068	0,083	1,000	0,859	0,066	0,378	1,000	0,085	0,442	4
Італія	0,070	0,107	0,000	0,083	1,000	0,545	0,765	0,029	0,325	8
Великобританія	0,037	0,441	0,271	0,111	0,811	0,317	0,765	0,012	0,346	7
Мексика	0,033	0,000	0,218	0,019	0,683	0,337	0,494	0,007	0,224	14
Канада	0,026	0,087	0,150	0,123	0,633	0,244	0,812	0,092	0,271	13
Бельгія	0,027	0,107	0,073	0,357	0,826	0,364	0,765	0,000	0,315	10
РФ	0,014	0,036	0,090	0,014	0,000	1,000	0,282	0,026	0,183	15
Сінгапур	0,000	0,220	0,767	1,000	0,336	0,654	0,706	0,007	0,461	2

Джерело: розраховано автором за даними джерел [11–17]

Таблиця 3

Нормалізація субфакторів Індексу глобального торговельного лідерства та значення GTLI провідних експортерів за 2010 рік

Країна	Субфактори, нормалізовані за еталонним значенням								Значення індексу	Ранг
	X1	X2	X3	X4	X5	X6	X7	X8		
Китай	1,000	0,296	0,564	0,000	0,858	1,000	0,176	0,164	0,50733	4
США	0,766	1,000	0,367	0,051	0,907	0,000	0,856	1,000	0,61850	1
Німеччина	0,751	0,385	0,237	0,178	0,886	0,962	0,884	0,073	0,54454	3
Нідерланди	0,216	0,198	0,473	0,371	0,840	0,469	0,884	0,016	0,43339	7
Японія	0,368	0,213	0,284	0,059	0,809	0,871	0,648	0,420	0,45909	6
Франція	0,176	0,339	0,445	0,104	0,907	0,461	0,653	0,085	0,39624	9
Південна Корея	0,131	0,121	0,563	0,104	0,688	0,753	0,074	0,064	0,31241	13
Гонконг	0,080	0,119	0,665	0,709	0,568	0,660	1,000	0,060	0,48258	5
Італія	0,116	0,154	0,047	0,084	1,000	0,397	0,884	0,042	0,34065	11
Великобританія	0,095	0,495	0,379	0,107	0,753	0,413	0,884	0,121	0,40592	8
Мексика	0,000	0,000	0,350	0,016	0,691	0,469	0,630	0,010	0,27073	14
Канада	0,070	0,109	0,214	0,137	0,698	0,424	0,912	0,081	0,33057	12
Бельгія	0,056	0,147	0,000	0,349	0,877	0,643	0,884	0,000	0,36962	10
РФ	0,080	0,061	0,078	0,020	0,000	0,753	0,000	0,026	0,12724	15
Сінгапур	0,058	0,155	1,000	1,000	0,361	0,995	1,000	0,010	0,57222	2

Джерело: розраховано автором за даними джерел [11–17]

гівлі, а також кількісний вимір якісних ознак сучасної торгівлі, таких як технологічність експорту, свобода і транспарентність торгівлі, роль ТНК у ній. Індекс глобального торговельного лідерства базується на доступних та співставних для різних країн субфакторах, що дає змогу використовувати його для подальших динамічних спостережень та виявляти тенденції у лідерстві країн на світових ринках товарів та послуг. Водночас доцільно у майбутніх дослідженнях врахувати особливості участі Сінгапуру та Гонконгу у світових процесах товарообміну та дослідити наявність у цих юрисдикцій ознак глобального лідерства у світовій торгівлі.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Шталь Т.В., Козуб В.О., Колісник М.М. Глобальне лідерство у сучасній світовій економіці. *Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі. Серія: Економічні науки*. 2015. № 1 (2). С. 16–22. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvpushk_2015_1%282%29_4 (дата звернення: 16.11.2021).
2. Дзебих І.Б. Корпоративне лідерство у нафтогазовому бізнесі. *Інвестиції: практика та досвід*. 2016. № 13. С. 54–56. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/13_2016/10.pdf (дата звернення: 17.11.2021).
3. Мельник Т.В., Зубко О.В. Інноваційний регрес у товарній структурі зовнішньої торгівлі України.

Маркетинг і менеджмент інновацій. 2011. № 4. Т. II. С. 192–199. URL: https://mmi.fem.sumdu.edu.ua/sites/default/files/mmi2011_4_2_192_199.pdf (дата звернення: 17.11.2021).

4. Гаврилюк О.В., Остафі І.Ю. Особливості розвитку зовнішньої торгівлі України. *Причорноморські економічні студії*. 2020. Вип. 49. С. 9–15. URL: http://bses.in.ua/journals/2020/49_2020/3.pdf (дата звернення: 17.11.2021).

5. Export Dependence and Export Concentration. 2014. URL: https://www.undp.org/content/dam/undp/library/Poverty%20Reduction/Inclusive%20development/Towards%20Human%20Resilience/Towards_SustainingMDGProgress_Chapter1.pdf (дата звернення: 16.11.2021).

6. Samen S. A Primer on Export Diversification: Key Concepts, Theoretical Underpinnings and Empirical Evidence. URL: https://blogs.worldbank.org/files/growth/EXPORT_DIVERSIFICATION_A_PRIMER_May2010%281%29.pdf (дата звернення: 16.11.2021).

7. Зубрицький А.І. Дослідження порівняльних переваг як бази експортного потенціалу економіки України. *Вісник соціально-економічних досліджень*. 2015. № 57. С. 61–70. URL: <http://vsed.oneu.edu.ua/collections/2015/57/pdf/61-70.pdf> (дата звернення: 18.11.2021).

8. Trade Freedom Score / The World Bank. URL: <https://tcd360.worldbank.org/indicators/trade.free.scr> (дата звернення: 18.11.2021).

9. Булкот О.В. Кількісні методи вимірювання ступеня транснаціоналізованості компанії. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. 2019. Вип. 3 (204). DOI: <https://doi.org/10.17721/1728-2667.2019/204-3/2>. URL: <http://bulletin-econom.univ.kiev.ua/wp-content/uploads/2019/10/204-14-20.pdf> (дата звернення: 18.11.2021).

10. Рейтинг Forbes Global 2000. URL: <https://www.forbes.com/lists/global2000/#e6e89915ac04> (дата звернення: 18.11.2021).

11. Merchandise exports (current US\$). The World Bank Data. URL: <https://data.worldbank.org/indicator/BX.GSR.MRCH.CD> (дата звернення: 19.11.2021).

12. High-technology exports (% of manufactured exports). The World Bank Data. URL: <https://data.worldbank.org/indicator/TX.VAL.TECH.MF.ZS> (дата звернення: 19.11.2021).

13. Market concentration and structural change indices of exports and imports of products, annual. UNCTADSTAT. URL: <https://unctadstat.unctad.org/wds/TableViewer/tableView.aspx?ReportId=121> (дата звернення: 19.11.2021).

14. Index of Economic Freedom. URL: <https://www.heritage.org/index/explore?view=by-region-country-year&u=637691171624590788> (дата звернення: 19.11.2021).

15. Population. The World Bank Data. URL: <https://data.worldbank.org/indicator/SP.POP.TOTL> (дата звернення: 20.11.2021).

16. Service Exports. The World Bank Data. URL: <https://data.worldbank.org/indicator/BX.GSR.NFSV.CD> (дата звернення: 20.11.2021).

17. Imports of Goods and Services. URL: <https://data.worldbank.org/indicator/NE.IMP.GNFS.CD> (дата звернення: 20.11.2021).

18. Хлістунова Н.М. Методичні засади оцінювання стратегічної гнучкості підприємств побутового обслуговування. *Вісник Донецького національного університету. Серія «Економіка і право»*. 2015. № 1. URL: <https://jvestnik-c.donnu.edu.ua/article/view/347> (дата звернення: 21.11.2021).

19. Тутова О.В. Вимірювання рівня людського розвитку за допомогою методів агрегування. *Економіко-математичне моделювання соціально-економічних систем*. 2015. Вип. 20. С. 343–355.

20. World Trade Statistical Review 2021. URL: https://www.wto.org/english/res_e/statis_e/wts2021_e/wts2021_e.pdf (дата звернення: 22.11.2021).

REFERENCES:

1. Shtal, T.V., Kozub, V.O., Kolisnyk, M.M. (2015) Hlobalne liderstvo u suchasni svitovii ekonomitsi [Global Leadership in Modern Economy]. *Scientific Herald of Poltava University of Economy and Trade*, no. 1 (2), pp. 16–22. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nv-pusk_2015_1%282%29_4 (accessed 16 November 2021).

2. Dzebykh, I.B. (2016) Korporativne liderstvo u naf-tohazovomu biznesi [Corporate Leadership in Oil and Gas Business]. *Investment: Practice and Experience*, no. 13, pp. 54–56. Available at: http://www.investplan.com.ua/pdf/13_2016/10.pdf (accessed 17 November 2021).

3. Melnyk, T.V., Zubko, O.V. (2011) Innovatsiyni rehres u tovarnii strukturi zovnishnoi torhivli Ukrainy [Innovational regress in Merchandise Structure of Foreign Trade of Ukraine]. *Marketing and Management of Innovations*, no. 4, vol. 2, pp. 192–199. Available at: https://mmi.fem.sumdu.edu.ua/sites/default/files/mmi-2011_4_2_192_199.pdf (accessed 17 November 2021).

4. Havryliuk, O.V., Ostafi, I.Iu. (2020) Osoblyvosti rozvytku zovnishnoi torhivli Ukrainy [The Characteristics of International Trade Development in Ukraine]. *Black Sea Economic Studies*, no. 49, pp. 9–15. Available at: http://bses.in.ua/journals/2020/49_2020/3.pdf (accessed 17 November 2021).

5. Export Dependence and Export Concentration. Available at: https://www.undp.org/content/dam/undp/library/Poverty%20Reduction/Inclusive%20development/Towards%20Human%20Resilience/Towards_SustainingMDGProgress_Chapter1.pdf (accessed 16 November 2021).

6. Samen, S. (2010) *A Primer on Export Diversification: Key Concepts, Theoretical Underpinnings and Empirical Evidence*. Growth and Crisis Unit, World Bank, Washington DC. Available at: https://nanopdf.com/download/a-primer-on-export-diversification_pdf (accessed 16 November 2021).

7. Zubrytskyi, A.I. (2015) Doslidzhennia porivnialnykh perevah yak bazy eksportnoho potentsialu ekonomiky Ukrainy [The Study of Comparative Advantage as a basis of the Export Potential of Ukrainian Economy]. *Socio-Economic Research Bulletin*, no. 57, pp. 61–70. Available at: <http://vsed.oneu.edu.ua/collections/2015/57/pdf/61-70.pdf> (accessed 18 November 2021).

8. Trade Freedom Score. *The World Bank*. Available at: <https://tcd360.worldbank.org/indicators/trade.free.scr> (accessed 18 November 2021).

9. Bulkot, O.V. (2019). Kilkisni metody vymirivannia stupenia transnatsionalizovanosti kompanii [Quantitative Methods of Estimation of the Degree of Company's Transnationality]. *Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kyiv. Economics*, no. 3 (204), pp. 14–20. Available at: <http://bulletin-econom.univ.kiev.ua/wp-content/uploads/2019/10/204-14-20.pdf> (accessed 18 November 2021).
10. Global 2000. *Forbes*. Available at: <https://www.forbes.com/lists/global2000/#e6e89915ac04> (accessed 18 November 2021).
11. Merchandise exports (current US\$). *The World Bank Data*. Available at: <https://data.worldbank.org/indicator/BX.SR.MRCH.CD> (accessed 19 November 2021).
12. High-technology exports (% of manufactured exports). *The World Bank Data*. Available at: <https://data.worldbank.org/indicator/TX.VAL.TECH.MF.ZS> (accessed 19 November 2021).
13. Market concentration and structural change indices of exports and imports of products, annual. *UNCNADSTAT*. Available at: <https://unctadstat.unctad.org/wds/TableViewer/tableView.aspx?ReportId=121> (accessed 19 November 2021).
14. Index of Economic Freedom. Available at: <https://www.heritage.org/index/explore?view=by-region-country-year&u=637691171624590788> (accessed 19 November 2021).
15. Population. *The World Bank Data*. Available at: <https://data.worldbank.org/indicator/SP.POP.TOTL> (accessed 20 November 2021).
16. Service Exports. *The World Bank Data*. Available at: <https://data.worldbank.org/indicator/BX.GSR.NFSV.CD> (accessed 20 November 2021).
17. Imports of Goods and Services. *The World Bank Data*. Available at: <https://data.worldbank.org/indicator/NE.IMP.GNFS.CD> (accessed 20 November 2021).
18. Khlistunova, N.M. (2015) Metodichni zasady otsiniuvannia stratehichnoi hnuchkosti pidpriemstv pobutovoho obsluhovuvannia [Methodological Principles for Evaluation of Strategic Flexibility of Household Enterprises Service]. *Bulletin of Donetsk National University. Series C. Economics and Law*, no. 1. Available at: <https://jvestnik-c.donnu.edu.ua/article/view/347> (accessed 21 November 2021).
19. Tutova, O.V. (2015) Vymirivannia rivnia liudskoho rozvytku za dopomohoiu metodiv ahrehuvannia [Measuring the Level of Human Development Using Aggregation Methods]. *Economic and Mathematical Modeling of Socio-Economic Systems*, no. 20, pp. 343–355.
20. World Trade Statistical Review 2021. Available at: https://www.wto.org/english/res_e/statis_e/wts2021_e/wts2021_e.pdf (accessed 22 November 2021).